

Belgische vluchtelingen in Rijs en Bakuizen

Er is in ons land niet veel meer wat aan de Eerste Wereldoorlog herinnert. Voor tastbare herinneringen moet men naar België (Ieper) of Frankrijk (Verdun). Het is een afschuwelijke oorlog geweest met veel leed, slachtoffers, schade en – wat altijd gebeurt in oorlogsgebieden – vluchtelingen, ontheemden. Ook werd er voor het eerst gebruik gemaakt van middelen als gifgas (mosterdgas), machinegeweren, kanonnen, tanks en tenslotte ook vliegtuigen. De strijd mondde uiteindelijk uit in een loopgravenoorlog, waarin zich verschrikkelijke taferelen hebben afgespeeld.

De Duitse legers eisten, bij hun veldtocht tegen Frankrijk, een vrije doortocht door België. Toen dit werd geweigerd, vielen de Duitsers België binnen. Bij hun opmars door België lieten de Duitse troepen een spoor van dood en verderf achter. Dorpen werden platgebrand en inwoners vermoord, het vee geroofd en gebruikt voor de slacht om de Duitse legers te voeden. De berichten daarover brachten een enorme vluchtelingenstroom op gang. Na de val van Antwerpen in oktober 1914 waren er al 2 miljoen Belgen op de vlucht geslagen; 700.000 daarvan bevonden zich in Nederland. Later konden velen weer terug, maar zo'n 100.000 Belgen zijn tot het einde van de oorlog in ons land gebleven.

Nederland was verplicht de vluchtelingen te internen en Gaasterland bleek daarvoor een goede locatie. Zouden ze nl. willen vluchten, dan gaf de bewaking opdracht alle bruggen open te zetten (Warns, Galamadammen, Woudsend, Sloten en Lemmer) en konden ze de ZWH niet uit. Het werd zo: “Interneringsdepot Gaasterland” met een bewakingsdetachement van Nederlandse Huzaren.

Veel Belgen werden eerst ondergebracht in boerderijen te Harich of Oudemirdum. Later werden er 1200 vluchtelingen in de oude steenfabriek in Rijs gehuisvest, waar de schuren voor het drogen van de steen waren omgebouwd

tot barakken. Verder kwamen er 200 in de leegstaande Katholieke kerk van Bakuizen, waar de banken uit verwijderd waren. Tenslotte kwamen er nog eens 400 bij particulieren in Bakuizen, vaak in armoedige eenkamerwoningen, waarbij ze soms met zessen of achten tegelijk op een donkere zolder moesten slapen. In totaal verbleven er dus 600 vluchtelingen in Bakuizen. In een dorp met toentertijd maar zo'n 500 inwoners was dat een hele toename. Maar problemen leverde dat niet op. Wel waren er soms problemen tussen de Belgen onderling; ook toen al liep er een scheidslijn tussen Vlamingen en Walen. Maar ook verveling en drank speelden een rol.

De vrij arme inwoners van Bakuizen waren wel blij met de kostgangers. Ze kregen een dubbeltje per man per nacht en eten en bedden (kribben) kreeg men van de overheid. Dat was dus wel een aardige bijverdienste.

Het eten werd klaargemaakt in de gaarkeuken. Die bevond zich in een woning van het kerkbestuur op St. Odulphusstraat 45, tegenover de oude kerk. (Jeroen en Ginie wonen er nu.) De “rats” (eten) werd in gamellen rondgebracht. Op de zolder van dat pand bevond zich ook een “partoute”, een strafhok. Iemand die wat uitgehaald had, kon daar een poosje achter slot en grendel verblijven. In een bedstee zijn nog namen en opschriften uit die tijd bewaard gebleven.

Ook de parochie kreeg een dubbeltje vergoeding. Een mooie instrooier voor het kerkbestuur.

Hoe de 200 man het in de kleine oude kerk van Bakhuizen hebben gehad, laat zich raden. Toen ze na 4 jaar weer vertrokken, lieten ze de kerk volkomen uitgeleefd achter; rijp voor afbraak.

Toen de winter van 1914, na een erg natte herfst, al vroeg inviel gaf dat veel ongemak, vooral in Rijs: gammele, lekkende en tochtende onderkomens.

Ook de hygiëne was vaak een probleem (luizen).

Later werden er in Rijs verbeteringen aangebracht.

De Belgen werden bewaakt door Nederlandse soldaten. Drie keer per dag werd er appél gehouden, ze mochten niet fietsen, niet schaatsen. Ook werden alle eerder genoemde bruggen bewaakt. Bij overtredingen volgde er een enkele reis naar een strafkamp.

De Belgen mochten geen werk verrichten en ze verveelden zich. Overdag zwierven ze wat op straat om. In Bakhuizen was het oude postkantoor van Manus Mous, dat vroeger naast de bakkerij van Jappy van der Werf in het Middenpaed stond, vaak een verzamelplaats. Het was als het ware het centrum van hun gemeenschapsleven, schrijft meester Twerda. De Belgen kwamen er postzegels kopen en hopen op nieuws uit België. Verder was er ook een winkel in het postkantoor. En de winkelier deed betere zaken dan ooit met zoveel aanloop.

Om de verveling te verdrijven gaf sport vaak wat afleiding. Voetballen en kaatsen waren het populairst. In de Balkster Courant van 1915 heeft een verslag gestaan van een druk bezochte wedstrijd van Belgische soldaten tegen een elftal van de Rijks H.B.S. uit Leeuwarden.

Op een veldje aan de Griene Leane werd ook vaak een partijtje gevoetbald. En de Bakhúster jongeren keken de kunst af. Van de Belgen hebben wij hier het voetballen dus geleerd, wat uiteindelijk leidde tot de oprichting van onze voetbalclub.

Het kaatsen heeft het hier niet zover gebracht.

Andere afleiding werd gevonden in knutselen. Houtbewerking leverde van alles op: naaikistjes, dienbladen, schilderijenlijsten, allerlei houtsnijwerk en inlegwerk en ook zgn. sierstokken. Verder was het maken van ringen populair, gemaakt van gesmolten zilverpapier van de kwattarepen. En er werden horlogekettingen gemaakt van haar van paardenstaarten. Tenslotte werden er ook nog andere sporten beoefend dan voetbal en kaatsen: er werden wedstrijden gehouden in hardlopen, zaklopen, speer- en discuswerpen, enz. En bij goed weer gingen ze zwemmen. Dat laatste deden ze soms naakt en daar sprak iedereen schande van. Naast sport werd er ook aan muziek gedaan.

Bij de autochtone inwoners bracht de andere, meer Bourgondische levensstijl veel verwondering teweeg, maar het bracht ook veel gezelligheid in het anders zo stille dorp. Voor kinderen waren de andere gewoontes soms wat beangstigend. Na een begrafenis werd er bv. stevig gedronken en kinderen vonden die dronken mannen op straat maar vervelend. Het werd de cafés tenslotte dan ook door de burgemeester verboden drank aan geïnterneerden te verkopen.

Voor de kinderen kwamen er scholen o.a. in Rijs en er was daar ook ambachtschool voor de volwassenen.

Incidenteel ontstonden er ook liefdesrelaties tussen Belgen en onze meisjes, maar het leverde slechts een aantal van 16 huwelijken op in 3 jaar tijd. Vijftien van die paren vertrokken later weer naar België.

Door de primitieve omstandigheden en de slechte voeding raakten er verschillende mensen ziek. Uiteindelijk zijn er 21 overleden tijdens hun verblijf in Gaasterland. Onze kerkhofadministratie bevat 18 namen van overledenen die hier begraven zijn. In 1962 zijn daarvan zes weer opgegraven en overgebracht naar Poortwijk in België. Waarschijnlijk waren dat allen militairen. Hier liggen nu nog 12 vluchtelingen begraven, onder wie 3 kinderen.

Vanaf 1917 begon de uittocht der Belgen weer. Eind november 1918 waren alle Belgen vertrokken. De oude verwaarloosde kerk van Bakhuizen werd in 1919 afgebroken. De barakken in Rijs kregen nog een poosje bezoek van Russen uit Duitse krijgsgevangenschap. Toen ook die vertrokken waren, werd het grootste gedeelte van het Belgenkamp voor afbraak verkocht. Een paar gebouwen werden door bouwbedrijf Bokke Van der Zee als loodsen in gebruik genomen.

Er is dus weinig meer wat ons aan het verblijf van zoveel Belgen kan herinneren. In Oudemirdum schijnt een “Belgenreed” te zijn en hier liggen dus nog Belgen begraven. Om de herinnering aan deze tijd voor het nageslacht te bewaren en omdat het een stukje geschiedenis is van ons dorp werd het idee geboren om een monument te plaatsen. Voor de financiering ervan zijn diverse sponsors gevonden; het monument mocht niet uit de kerkbijdragen betaald worden.

Het leek ons een goede gelegenheid het monument aan het begin van het monumentenweekend te plaatsen, vandaag op vrijdag 9 september 2011.